

OLUMSUZUN PATOLOJİLERİ:

HİNÇ, VİCDAN AZABI, MELANKOLİ

HÜSEYİN DENİZ ÖZCAN

**OLUMSUZUN PATOLOJİLERİ: HINÇ, VİCDAN AZABI,
MELANKOLİ**

Yazar: Hüseyin Deniz Özcan

Genel Yayın Yönetmeni: Hüseyin Deniz Özcan

Editör: Emine Erdoğan

Sayfa Tasarımı: Bahar Kuru Yerek

Kapak Tasarımı: Lalin Mercan

1. Baskı Nisan 2026

© Livera Yayınevi, 2026

© Hüseyin Deniz Özcan 2026

ISBN: 978-625-6663-31-2

Sertifika No: 51956

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla kaynak gösterilerek yapılacak kısa alıntılar dışında, bu yayının hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin yazılı izni olmadan tekrar üretilemez, bir erişim sisteminde tutulamaz, herhangi bir biçimde elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt ya da diğer yollarla iletilemez.

Baskı ve Cilt

Metro Basım Hiz. A.Ş.

Yahya Kemal Beyatlı Cad. No. 94

Begos 3. Bölge, Buca / İzmir

Sertifika No: 70839

Livera Yayınevi Tanıtım Tic. Ltd. Şti.

2. İnönü Mahallesi Muzaffer Sokak No: 2/A B Blok No: 40

Narlıdere / İzmir

E-posta: info@liverayayinevi.com

www.liverayayinevi.com

OLUMSUZUN PATOLOJİLERİ:

HINÇ, VİCDAN AZABI, MELANKOLİ

HÜSEYİN DENİZ ÖZCAN

livefa
yayınevi

Hüseyin Deniz Özcan, Doktora öğrenimini Ege Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde tamamlamıştır. Felsefeye dair çalışmaları çeşitli dergilerde yayımlanmıştır. Çeviriler, açık ders faaliyetleri ve editörlük çalışmalarının yanı sıra, Livera Yayınevi'nde Genel Yayın Yönetmeni olarak çalışmakta ve Ankara Üniversitesi'nde misafir öğretim görevlisi olarak ders vermektedir. Aynı zamanda alternatif eğitim alanında etkin olan Göçebe Düşünce Derneği'nin kurucularındandır.

Evet'lerin deęerini gösterdięi için –Hülya'ya

İÇİNDEKİLER

Giriş: Hasta Bedenlerin Etiği	11

BİRİNCİ BÖLÜM

BAŞLANGIÇ VE SON: OLUMSUZLAMANIN DOĞAL SINIRI

Semptom ve Patoloji	19
Çok Özel Bir Karşılaşma: Hegel'in Spinoza Okuması	32
Töz: Işğın Karanlığa Dönüştürülmesi	37
Sıfatlar: Sonsuz Farktan Oluşan Bir Çeşitliliğın İkili Bir Karşıtlığa Dönüştürülmesi	40
Kipler: Yaşamanın Ölüme Dönüştürülmesi	46
Yüzleri Değıştiren Ayna	57

İKİNCİ BÖLÜM

OLUMSUZUN CAZİBESİ: ÇÖZÜMLER, VAATLER VE GÖRKEM

Olumsuzlamanın Bir Protagonist Olarak Sahneye Çıkışı:	
<i>Tinin Fenomenolojisi</i>	71
Epistemolojik Vaat: Bilginin İmkânı Olarak Olumsuzlama	77
Ontolojik Vaat: Kaosa Hareketli Bir Düzen Getiren Olumsuzlama	86
Pratik Vaatler: Tarih, Devlet, Bellek ve Olumsuzlama	96
Olumsuzun Estetikleştirilmesi: Antigone'nin Görkemi veya Fedakârlığı	110

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OLUMSUZUN PATOLOJİLERİ

Hastalığın Yönetimi	125
Arzudan Önce Ayna: Tinin Narsisizmi	131
Tüketim, Çatışma, Çalışma: Dışa Dönük Olumsuzlamanın Genel Biçimleri	144
Can Sıkıntısı, Gevezelik ve Mutsuz Bilinç: İçe Dönük Olumsuzlamanın Karakteristiğı	165

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
OLUMSUZUN TİPLERİ: ZÜPPE, AHLAKLI DEVRİMCİ VE
MELANKOLİK ROMANTİK

Patolojilerin Oluşum Çizgileri ve Olumsuzun Tipolojisi	185
Tüketimin Patolojileri: Efendi ve Züppelik	194
<i>İnsanların Tüketimi: Kötü Çapkın veya Hazzın Bir Yazgıya</i>	
<i>Dönüşmesi</i>	197
<i>Hukuk Durumu: Tüketim Toplumunun Mantıksal Çerçevesi</i>	206
<i>Gurur veya Dalkavukluk: Soylu veya Soysuz Bilinç</i>	214
<i>Olumsuz Eleştiriden Olumsuzun Eleştirisine: Bir Fark Hastalığı</i>	
<i>Olarak Züppelik</i>	223
Olumsuz Eylemin Patolojileri: Köle ve Ahlaklı Devrimci	229
<i>“Eylem Tarafından Özgür Bırakılan Olumsuzluk”</i>	229
<i>Ahlakın İki Yüzü: Yücelik ve Güzellik</i>	234
<i>Vicdan Fetişizminin Tarihi: Patolojik Direniş veya Kendini Üstün</i>	
<i>Görme Çılgınlığı</i>	239
<i>Kendini Olumsuzlayan Devrim: Yıkım Öfkesi ve Ölümün Terörü</i>	249
Eylemsizliğin Patolojileri: Melankolik Romantizm	257
<i>Bir Olumlama Taklidi Olarak Olumsuzlama</i>	257
<i>Erdem Şövalyesi ve Saf İyiliğin Patolojileri</i>	261
<i>Memnuniyetsizliğin Güler Yüzü: Dağınık Bilinç</i>	266
<i>Uzlaştırıcı Evet’in Son Engeli: Güzel Ruh</i>	272
Mutlak Sorunu	283
Sonuç Yerine: Yüzey ve Derinlik	293

Giriş: Hasta Bedenlerin Etiği

“Olumsuzlamanın görülür izi hayvanda hastalıktır...”

Jean Hyppolite

“Geride bıraktığımı sandığın şeylere çarpıp yuvarlandığımı
bir gün fark edeceksin.”

D.H. Lawrence

Tarihin uğultusu Ariadne-Dionysos çiftinin söylenenlerden çok gizlenenleri duyan küçük kulaklarıyla dinlendiğinde hasta bedenlerin tuhaf formülü iştilir hâle gelir: *Beden doğuştan (doğası gereği) hasta değildir fakat henüz doğmadan hasta edilmiştir*. Hastalığı bedenin tarihsel *a priori*'si olarak görmeyi, bu da demektir ki bizi kuşatan kültürün hasta ettiği bir bedeni tanımayı öğrenmek tedaviye duyulan güveni korumamız açısından son derece önemlidir: Hastalığa karşı etkin olabilmek için bedenin tarihsiz ve alternatifsiz hastalığının hikâyesini anlatan geleneğe kulaklarımızı tıkamamız gerekir. Bütün bir yaşamı ve düşüncüyü kuşatarak bedenin metafiziğini *tepkisel kuvvetlerin* yayılımı doğrultusunda kurgulayan *olumsuz* düşüncenin bizi ikna etmeye çalıştığı şey yalnızca iki seçenek olduğudur: Ya hastalık insan denilen hayvana konuşmak ve düşünmek kadar özeldir

(İnsan hasta hayvandır.) ya da iyileşmek için hastalığı derinleştirmek, hastalığın değerlerini sağlıklı bir yaşamın yerine koymak lazım gelir. Spinoza ve Nietzsche gibi olumlama düşünürlerinin büyük politikası, her şeyden önce, bu hesaplı kötümserliğe karşı bir direnç noktası oluşturmayı öğretir. Bu bakımdan soybilimsel perspektifin, hastalığı uğursuz bir karşılaşma olarak yeniden sahnelemesi tedavi açısından kritiktir. Soybilim bir yandan hastalığın jeneolojik olarak –kedere adanmış bir kültür dolayısıyla– aktarıldığı eklemleme noktalarını açığa vururken, diğer yandan hastalığı maruz kalınan bir karşılaşma olarak düşünmeyi sürdürür. Hastalık teorisini *patolojileri normalleştiren* basit yaklaşımlardan ve kestirme çözümlerden kurtarmak ancak bu yeni tarih rejimi sayesinde mümkün olur: Varoluşu bir hastalık olarak kemiren tarih bedene bir zorunluluk olarak kaydedildiği için şimdi hastalık hem tarihsel hem de *a priori* olarak görülebilir. Demek ki hastalığı üreten bedenin kendisi değil, bedenin rastlantıyla içine fırlatıldığı ve henüz kendi zorunluluğunu yaratmaya başlamadan önce rastlantıyla biçimlendirilmiş olan *bu* kültürdür. Olumlamanın tarihsel zorunluluğu öncelikle olumsuzun bu patolojik ikliminde kendine bir yer açmak, iyileşmenin olanaklarını keder kültü(rü)nün içerisinde aramak olarak şekillenir. Keder kültü(rü): bedeni hasta eden ve hastalığı bedenin özsel bir unsuru olarak dayatan olumsuz *ethos*; kötü bir rastlantının kemikleşerek bir zorunluluğa dönüşmesinin olumsuz tarihi.

Bu kitabın da çoğu kitap gibi bir konusu olduğu söylenebilir: İçerisinde nefes aldığımız bu atmosferde normalleştirilen *olumsuzlaşmanın sorunsallaştırılması* buradaki temel problemdir. Elbette olumsuzlaşmanın düşüncedeki tarihi uzun bir geleneği kateder. Fakat bizce bu ilkeyi en iyi kavrayan, olumsuzlamadan epistemoloji, ontoloji, ahlak, politika, tarih ve estetik gibi alanlarda faydalanarak tam teşekküllü bir sistem kuran düşünür Hegel'dir. Şüphesiz Hegel'i olumsuz-

lamanın merkezinde düşünmekte özgün bir yan yoktur: Onun bütün meselesinin olumsuzlama olduğu ve olumsuz geleneğin bir türlü aşılamayan sözcüsü olarak onurlandırıldığı felsefede iyi bilinen bir gerçektir. Fakat biz burada Hegel'i onurlandırmak gibi bir niyet taşı-mıyoruz. Hegel bizi yalnızca olumsuzlamayı *patolojik karakteriyle* ortaya koyabilmemize imkân verdiği ölçüde ilgilendirir. O hâlde esas problemin *olumsuzu patolojiler ekseninde sorunsallaştırmak* olduğu söylenebilir. Bu kitapta içerisinde yaşadığımız kültürün hem düşünce hem de deneyim açısından hastalıkla biçimlendirdiğini ileri süren Nietzsche'nin aksiyomundan yola çıkılmakta; ontoloji, bilgi, ahlak, politika, tarih ve estetiğimize sirayet eden hastalıklı öğelerin özsel olarak olumsuzlamaya ait olduğu gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu yüzden, Hegel felsefesini patolojik karakteriyle ele alan bu çalış-manın bizim güncelliğimizde de etkinliğini koruyan bazı pratik sonuçlara değgin olabileceğini en azından umabiliriz.

Öyleyse burada söz konusu olan olumsuzlamayı sorunsallaştır-mayı hedefleyen bir Hegel eleştirisidir. *Olumsuzun Patolojileri* Nietzsche'nin perspektifinden ileri gelen soybilimsel öğeleri ve Hegel'in düşüncesini takip etmekten ileri gelen diyalektik kesitleri içerisinde barındırmasına rağmen ne bir soybilim çalışmasıdır ne de diyalektiği bir yöntem olarak benimser. Aksine çelişkiler üzerinden ilerleyen diyalektiği, karşıtlık ve düşmanlığı bir hareket tarzı olarak üreten olumsuzlamanın akılsal biçimi olmak bakımından eleştirmek bu kitapta yapılan en anlamlı işlerden biridir. Aynı şekilde, burada çizilen tipolojik haritada –Hegel'in de sıkça kullandığı– betimleme yönteminden faydalanmamıza rağmen, ortaya koyduğumuz iddianın insanlık durumunu hastalıkla ilişkisinde saptayan bir fenomenolojiyle hiçbir ilişkisi olmadığını da belirtmek gerekir. Eğer insanlık durumunun olanakları burada çizilen çerçeveye sınırlı olsaydı, bu, insanlık için son derece üzücü olurdu. Patolojileri düşünmek, hastalık

ancak tarihsel-kültürel bir fenomen olarak görüldüğünde yaşam açısından anlamlıdır. Canguilhem'in da belirttiği üzere, “[v]arlıkbilimsel bir hastalık teorisi oluşturmaya ilişkin tüm girişimleri hiç şüphesiz tedavi ihtiyacına mâl etmek gerekir.”¹

Belki de yaşam felsefesi, yaşamın karşısında yer alan olumsuz tavrı sorunsallaştırmak bakımından yaşamın yanında yer alan bu kitap için uygun bir çekmece olabilirdi. Fakat şunu mutlaka kaydetmek gerekir: Burada sorunsallaştırılan organik işlevlerine indirgenmiş, ne pahasına olursa olsun sürdürülmeye çalışılan biyolojik bir yaşam değil, etik bir etkinlik yaşamıdır. Dolayısıyla bu çok yönlü çalışmanın kapsamı altına düştüğü en uygun kategorinin –Spinozacı ve Nietzscheci anlamda– *etik* söylenebilir. Fakat bu etikte, oldukça ironik bir biçimde, yaşamın olumlu tarzına ilişkin bir manzara oluşturulmadığı gibi, tedavi olanaklarını içeren olumlu bir ufka da yalnızca işaret etmekle yetinilmektedir. Görünen o ki olumsuz düşünme ve eyleme tarzlarını teşhis etme çabasının altında yatan temel eğilim ancak *olumsuz biçimde* formüle edilebilir: Etkin ve mutlu bir yaşam sürdürebilmek için kendimizi ve başkalarını hangi oluş tarzlarından, ne tür tuzaklardan sakınmamız gerekir?

Peki ama böylece tam da eleştirdiğimiz tarzı yeniden üretmiş olmuyor muyuz? Olumlamanın yanında yer alan bir kitabın konumunu ancak olumsuz bir biçim altında, *bir negatif etik* olarak tayin edebilmek performatif bir çelişkiye düştüğümüz anlamına mı gelir? Pek değil. Belki de her türlü karşı çıkışın ilkesel olarak olumsuzlamaya ait olduğunu dayatan bu gramatik el çabukluğundan vazgeçmenin zamanı artık gelmiştir. Hiçbir şeyi, hatta yaşamı olumsuzlamayı dahi olumsuzlamayan bir olumlama Evet demeye gücü yetmeyen bir Ha-

¹ bkz. Georges Canguilhem, *Normal ve Patolojik*, çev. Perge Akgün, Monokl Yayınları, İstanbul, 2019, s. 27.

yır kadar yaşamsız ve anlamsızdır. Belli olma ve düşünme tarzlarına Hayır demenin gerekliliği acı ve kederin dünyadaki olgusal varlığı kadar gerçek ve kesindir. Nasıl ki olumlama için duygular düzleminde belirleyici olan dünyanın olgusal acısını inkâr etmek değil fakat *kederin bir değer ögesi haline getirilmesini reddetmekse*, ilke bazında önemli olan da hiçbir ayırım gözetmeksizin her şeye Evet demek değil etkin bir olumlama ilkesine bağlı olup olmamaktır. Diğer bir deyişle: Olumlamayı olumsuzlamadan ayıran, Evet ile Hayır arasındaki ilkesel öncelik ilişkisidir. Sözcüklerin biçimsel varlığı, *epifenomenler* gibi, ikincil olarak belirir. Bazı Evet'lerin derininde yatan ilkenin olumsuzlama olduğu yerde, bazı Hayır'lar da ilkesel olarak olumlamaya aittir. Aslında her şey renge, mesafeye, kokulara, ışığa ve ses tonuna bağlıdır: İsimler birbirlerinin yerine geçebilir fakat ilke değiştiği zaman tüm duyusallık değişir. Olumlama, yalnızca olumsuzlamanın hanesine kaydedilmeye çalışılan eleştiriden, hatta saldırganlıktan yoksun değildir. Fakat eleştiri olumlu tarzı dahilinde bütünüyle farklı bir ton ve anlam kazanır. Eğer burada Hegel'i eleştiriyorsak, bu hesaplaşmak, değersizleştirmek, kötülemek, aşağılamak ya da tek kelimeyle: Olumsuzlamak için değildir. Gerçek eleştiri hiçbir zaman hincin motivasyonu ile işlemez ve problemi kişiselleştirmez. Bunun yerine kişilerin ardındaki olaya odaklanır: "Asla şahıslara saldırmam; şahısları yalnızca bir büyüteç gibi kullanırım, genel ama gizlice yaklaşan, somutlaştırılması zor olan bir felaketi belirginleştirebilmek için."²

² Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo*, çev. Mustafa Tüzel, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2022, s. 17-18.